

Орлик Оксана

к.е.н., доцент

Одеський національний економічний університет

Одеса, Україна

РОЗВИТОК ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВИХ БІРЖ

В сучасних умовах розвитку економіки ринок цінних паперів є одним з вимірювачів економічної та політичної ситуації в країні. Фондові біржі, як ядро ринку цінних паперів, є дуже важливим механізмом, що забезпечує ефективне функціонування економіки країни, сприяє припливу інвестицій, формуванню необхідних умов для трансформації заощаджень в інвестиції, перерозподілу фінансових ресурсів між галузями та регіонами та ін. Тому проблеми ефективного функціонування фондових бірж набувають все більшого значення для економічного розвитку України.

Стан фінансового ринку України характеризують ряд показників (індексів), серед яких важливими є українські фондові індекси: індекс ПФТС (анг. «PFTS Index») та індекс UX (анг. «UX Index»).

Велика частина інвестиційних операцій здійснюється на ПФТС – найбільшій біржі цінних паперів України. Станом на лютий 2023 р. кількість членів АТ «Фондова біржа ПФТС», допущених до торгів, становила 49: 29 банків та 20 фінансових компаній [1]. Дані торгів на фондовій біржі ПФТС широко використовуються вітчизняною та міжнародною інвестиційною спільнотою.

Індекс ПФТС – український біржовий (фондовий) індекс, який прийнято вважати показником загальної фінансової ситуації України, розраховується щодня за результатами електронних торгів ПФТС на підставі середньозважених цін за операціями та угодами. До «індексного кошика» входять найбільш ліквідні акції, за якими здійснюється найбільша кількість угод [2]. Індекс ПФТС розраховується з 1 жовтня 1997 року. Тоді ж було встановлено і початкове значення індексу ПФТС на рівні 100 пунктів.

Динаміка індексу ПФТС за останні 5 років показує коливання значення показника та тенденцію до зниження у цей період (рис. 1). Аналіз показав, що з кінця 2018 р. індекс ПФТС досяг свого найбільшого значення (563,51) навесні 2019 р., а найменшого (499,46) – в середині 2020 р. На спад показника у цей період вплинули ряд факторів, серед яких: нестабільна соціально-економічна ситуація в країні, а також світова фінансова криза, яка розпочалася під впливом пандемії коронавірусу у країнах світу. Після невеликих коливань, з перших місяців 2021 р. значення індексу підвищувалося до середини року, проте з цього періоду знову можна спостерігати поступовий спад значення показника, який продовжувався до весни 2022 р. З цього часу до початку 2023 р. можна було спостерігати стабілізацію значення індексу на рівні 519,20. Наразі, за даними на 17 березня 2023 р., значення індексу становило 507,03, без змін, відносно попереднього розрахованого значення.

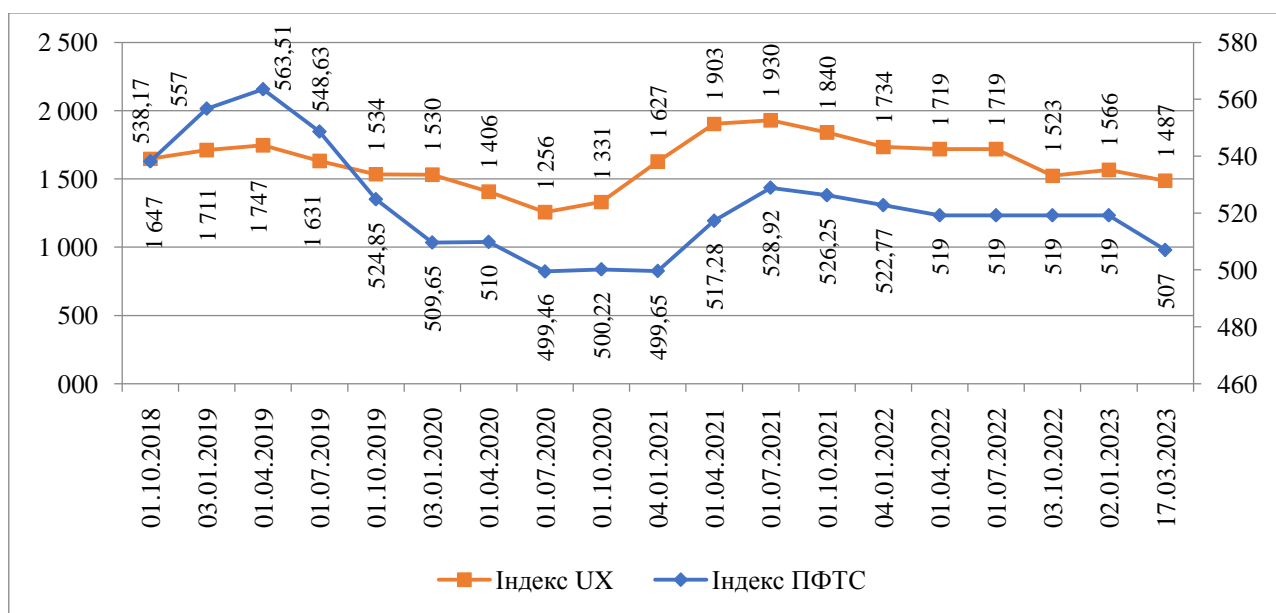

Рис. 1. Значення індексу ПФТС та індексу UX за 2018–2023 рр.
Джерело: побудовано за даними [2; 3]

Слід зазначити, що наразі на фондовій біржі ПФТС відбувається 67% загального обсягу торгів цінними паперами в Україні. Так, у лютому 2023 р. загальний обсяг торгів на ПФТС склав 16,7 млрд грн (85% рівня січня 2023 р.) або 67% від загального обсягу торгів організаторів торгів цінними паперами в Україні. У січні – лютому 2023 р. загальний обсяг торгів склав 36,3 млрд грн (76% рівня аналогічного періоду 2022 р.) або 65% від загального обсягу торгів організаторів торгів цінними паперами в Україні. У структурі торгів за лютий частка державних облігацій склала 96,5% (16,1 млрд грн), облігацій іноземної держави – 2,5% (0,4 млрд грн), корпоративних облігацій – 1% (0,2 млрд грн) [1].

«Українська біржа» – одна з найбільш великих бірж цінних паперів країни. З перших місяців свого існування біржа стала лідером українського біржового ринку, першою запустивши ринок заявок, інтернет-трейдинг, ринок репо, і строковий ринок. Станом на березень 2023 р. кількість її членів становила 59, а допущених до торгів на фондовому та/або строковому ринку – 33.

Індекс UX (індекс Української біржі) – український фондовий індекс, який розраховується за торгами на Українській біржі. Індекс розраховується з 26 березня 2009 року. Початкове значення було прийнято рівним 500 пунктам. Сьогодні в «індексний кошик» входять 6 найбільш ліквідних акцій [4].

Динаміка індексу UX за 5 років в цілому досить неоднозначна і характеризується постійними хвилеподібними коливаннями показника (рис. 1). Найменшого свого значення (1256,38) індекс UX, як і індекс ПФТС, досяг у середині 2020 р., після чого спостерігалася стабільна тенденція до зростання показника, який вже в середині 2021 р. досяг свого найбільшого значення (1929,75). Проте, під впливом світової фінансової кризи та нестабільної соціально-економічної ситуації в країні, які негативно вплинули на розвиток фінансового ринку, з осені 2021 р. індекс UX демонстрував стійке зниження. І хоча на початку 2023 р., після тривалого спаду, відбулося невелике підвищення індексу до рівня 1565,90, проте наразі знову спостерігаємо зниження показника. За даними на 17 березня 2023 р. значення індексу UX становило 1487,21, що на 0,264% менше (-3,94), відносно попереднього розрахованого значення.

Загальний обсяг торгів на Українській біржі у лютому 2023 р. склав 1513,31 млн грн, а загальна кількість угод – 9,7 тис. У структурі торгів за лютий 2023 р. на державні облігації (ОВДП) припадало 99,68% сумарного обороту або 1508,46 млн грн, 0,12% на акції або 1,829 млн грн, на інвестиційні сертифікати 0,01% або 30,497 тис. грн, на іноземні цінні папери 0,20% або 2,996 млн грн. У лютому індекс UX збільшився на 4,99% з 1311,40 до 1376,84 пунктів [4].

Головні проблеми функціонування вітчизняного фондового ринку: недостатній рівень конкурентоспроможності; недосконала система захисту прав інвесторів; недостатня капіталізація фондового ринку; низька ліквідність фондового ринку; недостатній розвиток інфраструктури фондового ринку; недосконалість податкового стимулювання розвитку фондового ринку; низький рівень інформованості та інвестиційної грамотності суб'єктів ринку та ін.

Серед напрямів вирішення зазначених проблем, що сприятимуть розвитку біржової торгівлі, можна відзначити: підвищення захисту прав інвесторів та

інших учасників ринку; збільшення числа професійних учасників фондового ринку; розширення пропозиції цінних паперів; покращення функціонування ринку облігацій – джерела боргового фінансування інвестиційних потреб емітентів і економіки в цілому; забезпечення прозорості фондового ринку, надання відкритої та достовірної інформації про його діяльність; удосконалення ринкової інфраструктури та забезпечення її надійного та ефективного функціонування; удосконалення системи саморегулювання на ринку цінних паперів; підвищення ефективності державного регулювання фондового ринку; формування сприятливого податкового клімату для учасників фондового ринку; оптимізація режиму валютного регулювання операцій з цінними паперами; підвищення фінансової грамотності українців та ін.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що вирішення існуючих проблем на шляху розвитку та ефективному функціонуванню вітчизняного фондового ринку дозволить: усунути перешкоди, що заважають розвитку здорової конкуренції; створити умови для стрімкого розвитку бізнесу за рахунок залучення інвестицій; знизити вартість послуг бірж; реформувати управління біржами; впровадити нові технології та механізми організації торгівлі та ін. Все це в цілому сприятиме прискоренню темпів зростання економіки країни та підвищить її інвестиційну привабливість.

Список використаних джерел

1. Огляд діяльності ПФТС, лютий 2023 року / Фондова біржа ПФТС: сайт. URL: <https://bit.ly/3JLgvxf> (дата звернення: 17.03.2023).
2. Індекс ПФТС (Україна) / Мінфін: сайт. URL: <https://bit.ly/3TbZ4sw> (дата звернення: 17.03.2023).
3. Індекс UX (Україна) / Мінфін: сайт. URL: <https://bit.ly/3ZZwf4Q> (дата звернення: 17.03.2023).
4. Підсумки торгів за лютий 2023 року / Українська біржа: сайт. URL: <https://bit.ly/3ZP3Kaj> (дата звернення: 17.03.2023).